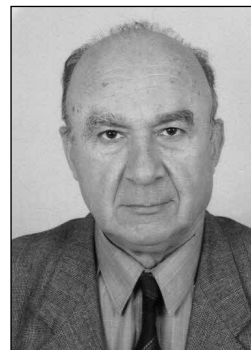

*The Memory of the Descendants
Паметта на поколенията*

**ПЕДАГОГ С ДОБЪР НРАВ И ПСИХОЛОГ
С ЦЕННИ ПРИНОСИ
В ЕКСПЕРИМЕНТАЛНАТА ПСИХОЛОГИЯ
(80 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО И 1 ГОДИНА ОТ СМЪРТТА
НА Д-Р НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИТЕ НАУКИ ЦАНИ ЦАНЕВ)**

Любен Десев

През последната третина на XX в. името на психолога и педагога Цани Цанев в България неизменно се свързва с експерименталната психология. Той е най-ярък неин представител по онова време. Член-кор. на БАН проф. Генчо Пиръов е първият у нас, разработващ системно въпросите на едноименната академична дисциплина и публикувал университетски учебник „Експериментална психология“ (1968), но както сам авторът на споменатото издание се изразява приживе, делото в тази област на знанието се предоставя по-нататък на Ц. Цанев. Когато след пет години се появява на бял свят второ, преработено и допълнено издание на споменатата книга, то вече е плод на колективна работа и е с двама автори (Пиръов и Цанев, 1973). И в бъдеще ученикът, поел достойно щафетата от учителя си, се изявява и утвърждава като безспорен експерт по експериментална психология с важни приноси в тази сфера на науката.

Преобладаващата част от живота си посвещава на психологията и на педагогическата дейност като университетски преподавател. В сърцата на своите колеги и на многобройните си студенти, специализанти, дипломанти е оставил спомен за истински, естествен, непринуден, сърдечен и благороден човек, готов винаги да помогне при нужда. „Беше изключително добър“, споделя доц. Емилия Алексиева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, продължаваща занятията по водените от него курсове, и с чувство на благодарност и признателност си спомня, че в началото, когато е била без работа, Цани Пейков Цанев е роден в с. Владислав, Великотърновска област, на 29 ноември 1934 г.; почива в София на 6 януари 2013 г. Относително рано напусна родния си край – през 1955 г. идва в столицата, за да следва педагогика в

най-старото и най-престижното ни висше учебно заведение СУ „Св. Климент Охридски“. В нашата Алма матер не само завършва висшето си педагогическо образование (1960), но и продължава обучението си като аспирант (докторант) по психология под ръководството на проф. Г.Д. Пиръов и след успешно защитена дисертация придобива първата си научна степен – „доктор“ (или „кандидат на науките“ според тогавашната терминология). Годици по-късно, пак в СУ „Св. Климент Охридски“, защитава голяма докторска дисертация и получава най-висока научна степен – „доктор на психологическите науки“ (1996).

В продължение на близо четири десетилетия добросъвестно се труди на педагогическото поприще. След завършване на висше образование за кратко време работи в общината във Велико Търново като инспектор по образованието. След това става аспирант, а след завършване на аспирантурата продължава активната си трудова дейност в СУ „Св. Климент Охридски“ – след успешно издържан конкурс през 1966 г. постъпва на академичната длъжност асистент по възрастова и педагогическа психология; същевременно води упражнения и по експериментална психология (все дисциплини, по които чете лекции проф. Г. Пиръов). В същия университет впоследствие се хабилитира – получава научното звание „доцент“ (1978) по Обща психология (Експериментална психология) и по-късно, след навършване на необходимата възраст, тук, где то се е учил и работил почти цял живот, се и пенсионира (2001). Известно време работи по съвместителство в Научноизследователския институт по сугестология и сугестопедия при МНП, чийто директор проф. Георги Лозанов го привлича за свой сътрудник, и в Славянския университет (1995 – 1999) в качеството си на доцент, преподаващ психологически дисциплини. Когато към Киевския славистичен университет започва дистанционно обучение в София и в други градове на страната ни (2000 – 2009), Цанев участва активно в подготвянето на документацията, съставяйки учебни програми по множество предмети, включени в учебния план за студентите от специалност „Психология“. Известно време като хоноруван преподавател води занятия по психологически дисциплини и в този университет.

Непосредствено след пенсионирането си в СУ „Св. Климент Охридски“ е избран за извънреден професор по възрастова и педагогическа психология в ШУ „Епископ Константин Преславски“. В Шумен работи точно две учебни години (1 септември 2001 – 1 септември 2003). С това приключва дейността му като университетски преподавател на трудов договор. По време на цялостната си и дългогодишна педагогическа дейност, когато преподава на студенти и специализанти, води лекционни курсове по множество дисциплини – Експериментална психология, Психодиагностика, Обща психология, Когнитивна психология, Педагогическа психология, Психологически измервания, Училищна психодиагностика, Психология и психодиагностика на мисленето,

Психология и психодиагностика на емоциите и стреса, Диференциална психология, Статистика за психолози и педагози, Психология на бизнеса.

Паралелно с педагогическата си дейност се отдава безрезервно и на научноизследователска работа в сферата на психологията. Като отговорник за психологическата лаборатория в СУ „Св. Климент Охридски“, създадена в началото на XX в., я обогатява със свеж методически инструментариум – с нови апарати и тестове. Погледнато в исторически план, от българските психолози Ц. Цанев е първият, който завършва курс по програмиране, специализира се в тази област, придобивайки практически умения да съставя програми (софтуер) за компютър. А както е известно, създаването на програмни продукти, съставянето на програми е по същество творческа дейност.

Специализира по електронна психологическа апаратура в Московския държавен университет (МГУ, 1971) и в същия университет, в Лабораторията за изучаване на мисленето с ръководител видния руски психолог проф. д-р Олег Тихомиров, е на втора специализация – по темата „Човек-компютър“ (1986). Завършва курс по информатика за преподаватели в СУ „Св. Климент Охридски“ (1992). Постепенно се оформя като най-голям капацитет по експериментална психология, по приложение на математико-статистическите методи в психологическите изследвания и по компютризация на експеримента в психологията на всички негови етапи. Придобива права не само на национален, но и на международен експерт по психодиагностика – тестова, компютърна, професионален психологически подбор на персонала, избор на кариера. Към професионалните му квалификации следва да се добави още психологическо консултиране чрез психодиагностика.

Д.пс.н. Ц. Цанев е пръв помощник и съратник на член-кор. на БАН проф. Г. Пиръов в разработване проблеми на психологията на творчеството у нас. Колективният им труд „Експериментална психология“, който съдържа специална глава „Изследване на творческата дейност“ (тринадесета глава), е изключително популярен и високо ценен в психологическите и педагогическите среди.

Най-ярки следи оставя Цанев в науката с безспорните си съществени приноси в експерименталната психология и главно в методиките за проучване на мисленето. Той се утвърждава като специалист номер едно в нашата страна по апаратурните методи за психологическо изследване. В продължение на редица години (в края на миналия век) страстно работи за въвеждане и ползване на електронна апаратура при психологическите изследвания. Успява да създаде с ценната и от сърце техническа помощ на инж. Никола Коцев, който по „задания“ на Цанев конструира апарати за проучване на евристичното мислене, неотстъпващи по качество на подобни на тях в други страни.

Основни творчески постижения на психолога Ц. Цанев са разработените от него 28 технологични проекта за компютризирана психологическа апаратура, съставените психометрични таблици и създадената нова евристична из-

питна система за студенти. Той поставя началото на Научноизследователска лаборатория по компютърна психодиагностика към СУ „Св. Климент Охридски“ (1988). Ръководи научноприложни разработки, по-значими от които са: компютърна психодиагностика и разработка на психодиагностични норми за студенти; компютризиран професионален психологически подбор и реподбор на висшия персонал на БДЖ (1800 д., възложител Министерство на транспорта, 1992); проекти за обзавеждане на психологически лаборатории в търговията и в строителството; разработка на норми за професионално ориентиране на юношите (възложител МОН); психодиагностика на ученици от IV клас, обучавани по три образователни системи (възложител МОН). Всичко това са ценни приноси в експерименталната и приложната психология с висока социално-практическа стойност. Може да се направи заключение, че Ц. Цанев е пионер на модерната приложно-практическа психология в България в епохата на компютризацията.

Има определен, макар по-ограничен по мащаб, принос и в педагогическата психология (взаимодействие между навиците). Формулира хипотезата за многостранното пренасяне, съгласно която е възможно да се развие способност у учениците за максимално използване на миналия им опит въз основа на обобщени знания, умения и навици в процеса на обучението. Установява, че това пренасяне („трансфер“) зависи от две съществени условия: първо, характер на учебното съдържание и изобщо на обучението, и второ, упражненост или тренираност на учениците. Въпросното пренасяне се проявява в рамките на един учебен предмет, във връзката между учебни предмети, между тях и практическата учебна дейност, в прехода от училищно обучение към професионална дейност и извънучилищен живот. Поставените въпроси са по-обстойно теоретично осветлени в студиите му „Към психологията на пренасянето на знанията“ – публикация в *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“*, ФИФ, Книга II – „Педагогика“ (1968), и „The transfer of knowledge in polytechnical education“ – *Studia pslchologica* (1975).

Успехите на Ц. Цанев в психологията са отразени в публикуваните му работи – една монография, десет студии, един учебник, четиридесет и шест статии. Сред тях, естествено, се откроява най-крупният му научен труд – „Човек и компютър“, с подзаглавие „Компютризирани апаратурни методи за експериментално изучаване на мисленето“ (1997, 316 стр.).

Достойно представя психологията не само с публикации, но и на научни форуми в страната ни и извън нея. Шест пъти е участвал в международни конгреси и конференции. Има публикувани седем статии и научни доклади на чужди езици.

Животът на истинските учени се оказва по правило кратък, за да могат да осъществят всички свои творчески планове. Подобна е и съдбата на доктор на психологическите науки Цани Цанев, който оставя готови за печат

„Психометрични таблици“ (500 стр.) и „Ръководство за практикум по експериментална психология“, но така и не успява да ги види на бял свят. Липсват време и възможности да издаде също предвиждания том II на труда „Човек и компютър“. Остава нереализиран докрай и проектът му за съвременна психологическа лаборатория.

Има надежда някои от започнатите проекти да бъдат довършени от по-млади психолози, негови последователи, продължаващи делото му, сред които е и синът му Огнян Цанев, тръгнал по бащиния си път. След завършване на специалността „Психология“ в СУ „Св. Климент Охридски“ и докторантура в БАН той придобива научнообразователната степен „доктор“ и от настоящата учебна година (2013 – 2014) е хоноруван асистент по обща психология във Факултета за начална и предучилищна педагогика към Университета, където работи в екип, ръководен от проф. Борис Минчев.

Психологът и педагог Цани Цанев ще остане в паметта на работилите и общувалите непосредствено с него като човек с добър нрав, чувствителен, сърдечен, отзивчив и изключително трудолюбив. От младини до старини е винаги дружелюбно настроен към хората. Помага на колеги, студенти, специализанти, дипломанти, докторанти, когато се обръщат към него не само за квалифицирана помощ, но и просто за чисто човешки услуги. С тези свои добродетели, със страстната си увлеченост в компютризираните апаратурни методи за психологическо изследване и с качествата си на висококвалифициран специалист по психодиагностика и експериментална психология той е пример, достоен за подражание.

✉ **Prof. Lyuben Dessev, PDs**
Deyan Belishki str, bl.2
1404 Sofia, Bulgaria
E-mail: ldessev@yahoo.com